

**РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ І ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН
В ЄС І УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ****REGULATION OF VIRTUAL ASSETS AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES
IN THE EU AND UKRAINE: LEGISLATIVE INNOVATIONS****Цимбалюк А.І., аспірант кафедри публічного права***Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Стаття проводить глибокий аналіз сучасного стану регулювання ринку віртуальних активів, криптовалют та технологій блокчейн, з особливим акцентом на законодавчі ініціативи в Європейському Союзі та Україні. Вона охоплює комплексний огляд останніх змін у законодавстві ЄС, які стосуються регулювання віртуальних активів, детально аналізуючи Регуляцію (ЄС) 2023/1114, відому як Markets in Crypto-Assets (MiCA).

Вивчаються ключові аспекти MiCA, включаючи її цілі, сферу застосування та потенційні впливи на ринок криптовалют. Значна увага приділяється аналізу того, як MiCA може вплинути на інновації та інвестиції в секторі блокчейн, а також на захист прав споживачів і інвесторів. Обговорюються також потенційні недоліки та виклики, пов'язані з впровадженням цього регулювання.

Паралельно стаття зосереджується на ситуації в Україні, розглядаючи сучасний стан регулювання віртуальних активів і криптовалют. Вона проводить аналіз Закону України «Про віртуальні активи», вказуючи на його ключові аспекти та можливі недоліки. Особлива увага приділяється питанням імплементації MiCA в українське законодавство, оцінюючи потенційні переваги та виклики, які можуть виникнути внаслідок цього процесу.

Стаття намагається відповісти на питання про те, наскільки ефективною є імплементація європейських норм у вітчизняну правову систему, особливо в контексті розвитку ринку віртуальних активів в Україні. Вона розглядає можливі шляхи адаптації українського законодавства до стандартів ЄС, а також обговорює вплив, який ці зміни можуть мати на внутрішній ринок віртуальних активів.

Окрім аналізу законодавчих актів, стаття включає огляд думок експертів у сфері блокчейну та криптовалют, які надають цінні інсайти щодо потенційних наслідків нових регуляцій. Також у ній висвітлюються останні тренди і зміни на глобальному ринку віртуальних активів, які можуть вплинути на прийняття рішень щодо регулювання в Україні.

Стаття надає всебічний погляд на важливість і виклики регулювання ринку віртуальних активів в контексті глобалізації та цифрової економіки. Підкреслюється важливість збалансованого підходу, який би сприяв інноваціям і захищав би інтереси користувачів та інвесторів, водночас забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюти, криптоактиви, MiCA, стейблкоїни.

The article conducts an in-depth analysis of the current state of regulation in the market of virtual assets, cryptocurrencies, and blockchain technologies, with a particular emphasis on legislative initiatives in the European Union and Ukraine. It provides a comprehensive review of the latest changes in EU legislation related to the regulation of virtual assets, thoroughly analyzing Regulation (EU) 2023/1114, known as Markets in Crypto-Assets (MiCA).

Key aspects of MiCA are studied, including its objectives, scope of application, and potential impacts on the cryptocurrency market. Significant attention is dedicated to analyzing how MiCA might influence innovations and investments in the blockchain sector, as well as the protection of consumers' and investors' rights. Potential drawbacks and challenges associated with the implementation of this regulation are also discussed.

In parallel, the article focuses on the situation in Ukraine, examining the current state of regulation of virtual assets and cryptocurrencies. It analyzes the Law of Ukraine on "Virtual Assets," highlighting its key aspects and possible shortcomings. Special attention is given to the issues of implementing MiCA into Ukrainian legislation, assessing the potential benefits and challenges that may arise from this process.

The article attempts to answer the question of how effective the implementation of European norms into the domestic legal system is, especially in the context of the development of the virtual assets market in Ukraine. It considers possible ways of adapting Ukrainian legislation to EU standards and discusses the impact these changes might have on the domestic market of virtual assets.

Beyond analyzing legislative acts, the article includes a review of opinions from experts in the field of blockchain and cryptocurrencies, providing valuable insights into the potential consequences of new regulations. It also highlights the latest trends and changes in the global virtual assets market, which could influence decision-making regarding regulation in Ukraine.

The article offers a comprehensive view of the importance and challenges of regulating the market of virtual assets in the context of globalization and the digital economy. It emphasizes the importance of a balanced approach that would foster innovation and protect the interests of users and investors while ensuring compliance with international standards.

Key words: virtual assets, cryptocurrencies, crypto assets, MiCA, stablecoins.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття технологія блокчейн, криптовалюта та віртуальні активи стали ключовими елементами глобального фінансового ринку. Ці технології трансформували способи обміну, інвестування та зберігання цінностей. Ці інновації відкрили нові можливості для децентралізації, прозорості та безпеки фінансових операцій, роблячи технології блокчейн та криптовалюту предметом глибокого аналізу та обговорення в академічних, технічних та регуляторних кіл. Європейський Союз, як один з головних економічних блоків, активно реагує на ці зміни, розробляючи та впроваджуючи правові норми для регулювання цієї сфери.

Криптовалюти з'явилися у 2009 році з випуском Bitcoin – першої та найбільш відомої криптовалюти, створеної анонімною особою або групою під псевдонімом Сатоші Накамото [1, с. 1]. Початково криптовалюти використовувалися малою кількістю ентузіастів та технічних експертів. Проте, з плином часу вони почали здобувати

популярність, залучаючи увагу якірніших інвесторів, корпорацій та урядів.

Європейський Союз, як один з провідних економічних блоків, підійшов до цього виклику з особливою увагою. Важливо також відзначити, що історично більшість правил щодо криптовалют в ЄС були сформульовані на рівні союзу, а не на рівні вітчизняного законодавства країн членів. Це було здійснено для забезпечення уніфікованого підходу до нагляду та контролю цих новітніх фінансових інструментів, з метою забезпечення стабільності фінансових ринків та захисту прав споживачів. Нормативні акти ЄС спрямовані на впровадження правових рамок, які забезпечують прозорість, безпеку та відповідальність використання криптовалют і блокчейн-технологій. Особлива увага приділяється боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, а також захисту даних та приватності користувачів. Ці заходи спрямовані на створення здорового екосистемного балансу, де інновації можуть розвиватися в безпечному та регульованому середовищі.

Україна, зі свого боку, також активно включилася в процес регулювання криптовалют та блокчейн-технологій. В умовах зростаючого інтересу до цих технологій, український уряд визнав необхідність розвитку відповідного законодавчого поля, щоб стимулювати інноваційний розвиток та захистити права користувачів та інвесторів. Враховуючи це, були розроблені та прийняті ряд законопроектів, які визначають правові рамки для операцій з криптовалютами та використання блокчейн-технологій, включаючи аспекти ліцензування, податкового регулювання та контролю за фінансовими транзакціями.

Однак, попри зусилля ЄС та України, існує ряд викликів, пов'язаних з регулюванням цих нових технологій. Серед них – забезпечення балансу між необхідністю регулювання та необхідністю збереження інноваційного потенціалу криптовалют та блокчейну. Іншим важливим аспектом є міжнародна координація у регулюванні цих сфер, оскільки віртуальні активи та блокчейн не мають географічних меж та можуть бути використані в глобальному масштабі.

В цьому контексті, важливо відзначити, що інтеграція України у європейський регуляторний простір надає можливості для гармонізації стандартів та підходів, забезпечуючи більш ефективне регулювання цих динамічних та швидкозростаючих секторів. Ака інтеграція може сприяти створенню сильнішої, більш прозорої та безпечної системи віртуальних активів та блокчейн-технологій в Європі та Україні, враховуючи специфічні потреби та виклики обох регіонів.

Врешті-решт, процес регулювання віртуальних активів та блокчейн-технологій в ЄС і Україні є надзвичайно важливим, оскільки він впливає не лише на фінансові ринки та інвесторів, а й на загальний розвиток цифрової економіки та інновацій. Це процес, який вимагає не лише технічного розуміння, але й стратегічного підходу, який забезпечить збалансоване та ефективне впровадження нових технологій у фінансову систему, водночас забезпечуючи її стабільність та безпеку.

Аналіз досліджень та публікацій. В сьогодинньому світі наявний великий попит на користування технологіями блокчейн, а також на володіння продуктами які породжує дана технологія. Враховуючи прагнення України до членства в ЄС, важливо переймати найкращий досвід, який наявний в ЄС та імплементувати його в українське законодавство. Відтак, питання регулювання віртуальних активів, криптовалют та технологій блокчейн в ЄС та подальша імплементация таких норм в українське законодавство, привернуло увагу багатьох вітчизняних науковців, зокрема: В. Л. Скрипника, Р. А. Майданика, Т. С. Гудіми, А. С. Овчаренко, І. Дороніна, С. Щербака, М. Капланова, М. П. Кучерявенко, Є. М. Смичок, А. С. Овчаренко, В. Я. Новицький, В. М. Фица.

Серед іноземних авторів варто виділити праці: Т. Ківіат (Trevor Kiviat), С. С. Хуанг (Huang, S. S.), С. Хугес (Sara Hughes), С. Мідлброк (Stephen Middlebrock), А. Мінто (Minto, A.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський Союз, як і багато інших країн, став свідком стрімкого росту криптовалютного ринку. Кількість і види криптовалют, що діють в ЄС, постійно зростають, і вони знаходять все більше застосувань у різних сферах економіки [2, с. 4].

Збільшення популярності криптовалют виникло з кількох причин:

Фінансові переваги: Криптовалюти дозволяють здійснювати транзакції без посередництва та знижують витрати на комісії при переказах коштів.

Інноваційні технології: Технологія блокчейн, яка стоїть за криптовалютами, є інноваційною системою, яка знаходить застосування в багатьох галузях, включаючи логістику, ланцюжки постачання та голосування.

Інвестиційний потенціал: Для інвесторів, криптовалюти є привабливим інвестиційним інструментом, який через високу волатильність, може забезпечувати високий прибуток.

Альтернатива традиційним фіатним валютам: У країнах з нестабільною економікою або обмеженнями на обмін валют, криптовалюти можуть стати альтернативою традиційним фіатним валютам [4, с. 41].

На ранніх етапах розвитку криптовалют у ЄС, існували деякі значні проблеми та виклики, з якими стикалися регулятори та учасники ринку:

Анонімність: Однією з ключових переваг криптовалют для користувачів була їх анонімність. Воно забезпечувало можливість використання криптовалют для здійснення нелегальних операцій, таких як відмивання грошей і фінансування тероризму [2, с. 3].

Недостатня правова захищеність: На ранніх етапах було недостатньо чітких правил та нормативних актів, що регулювали діяльність криптовалютних платформ та компаній.

Недостатність сприяння інноваціям: Неконтрольоване розповсюдження криптовалют може призвести до невпевненості учасників ринку та неприйняття технології блокчейн органами влади.

Конкуренція з традиційними фінансовими системами: Традиційні банки та фінансові установи почали відчувати конкуренцію з боку криптовалют, що привело до зростання інтересу з їх боку щодо регулювання цього ринку [2, с. 3].

Зокрема, в 2012 році Європейський центральний банк (ЄЦБ) опублікував свою першу позицію щодо криптовалют, в якій стверджувалося, що вони не є законними валютами та надзвичайно ризиковані з точки зору споживачів [3, с. 13].

Однак, незважаючи на ці проблеми, регулятори ЄС продовжували активно працювати над створенням відповідного правового поля, що забезпечило би баланс між інноваціями та захистом споживачів та інвесторів.

Розуміючи, що потоки нелегальних коштів можуть підірвати довіру, стабільність і репутацію фінансового сектору та становити загрозу внутрішньому ринку Союзу і міжнародному розвитку, ЄС працював над тим, щоб захистити свої інститути.

На ранніх етапах розвитку ринку криптовалют в ЄС, були прийняті перші спроби встановлення правових рамок для захисту споживачів та інвесторів. Одним з перших важливих кроків стало включення криптовалют до поняття "електронні гроші" у Директиві 2009/110/ЄС про доступ до діяльності та здібності здійснювати діяльність емітента електронних грошей [5]. Це дало можливість засновникам криптовалютних компаній зареєструвати свої послуги у якості електронних грошей та отримати необхідні ліцензії для здійснення фінансових операцій в межах ЄС.

Для розуміння нормативно-правового регулювання віртуальних активів, криптовалют та технології блокчейн у Європейському Союзі важливо розглянути ключові законодавчі акти та рішення Європейського суду, що формують правове поле в цій сфері.

Директива (ЄС) 2009/110 більш відома як Друга директива щодо електронних грошей (EMD2). Дана Директива встановлює правила емісії електронних грошей та визначає категорії емітентів електронних грошей, котрі повинні визнаватися державами-членами ЄС, це зокрема: кредитні установи, Європейський центральний банк або національний банк (за умови, що вони не діють у якості валютного органу або інших публічних органів), Держави-члени ЄС, тощо [5].

Основною новацією директиви було визначення «електронних грошей». За нею, електронні гроші – означають грошову вартість, що зберігається в електронній, у тому числі магнітній, формі як вимога до емітента, що випус-

кається після отримання коштів для здійснення платіжних транзакцій, як визначено у пункті 5 статті 4 Директиви 2007/64/ЄС, і що її приймає фізична чи юридична особа, крім емітента електронних грошей.

Директива (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, також відома як AMLD5, стала одним з перших актів ЄС, що стосуються регулювання криптовалют. У 2018 році ЄС почав розробляти 5-ту Директиву щодо протидії відмивання грошей. Ця директива була спрямована на регулювання всіх криптовалютних бірж і відстеження підозрілих транзакцій. Вона вимагає, щоб суб'єкти, які надають послуги обміну криптовалюти на фіатні гроші або інші криптовалюти, зареєструвалися, пройшли повну ідентифікацію та дотримувалися заходів проти грошового відмивання та фінансування тероризму [6].

Норми Директиви також визначають, що у випадку виявлення серйозних недоліків у режимі, установленому Директивою, для бізнес-процесів або операцій, які включають треті країни з високим рівнем ризику, має бути обмежений доступ, якщо не застосовуються відповідні додаткові заходи або контрміри. Щодо цього Директива містить досить нечіткі критерії для визначення невідповідності та доцільних дій для їх виправлення, що призводить до різних інтерпретацій тексту документа та його подальших змін під час впровадження органами держави-членами.

Слід відзначити, що в рамках цієї Директиви країни-члени повинні заборонити своїм кредитним та фінансовим установам.

Європейська Комісія пропонувала комплексний пакет законодавчих пропозицій для регулювання криптоактивів з метою збільшення інвестицій та забезпечення захисту споживачів і інвесторів.

Надалі, дана директива була удосконалена з прийняттям Директиви ЄС 2018/843, що дозволило продовжувати створювати нормативний базис для регулювання віртуальних активів в Європейському союзі [7].

Регламент (ЄС) 2015/847 щодо інформації про платника, також відомий як PSD2, має важливе значення для криптовалютних платформ та компаній, які здійснюють фінансові операції з фіатними грошима. Він встановлює обов'язок обміну інформацією про платників між платіжними службами, що сприяє покращенню захисту платників і зменшенню ризику фінансової злочинності [8].

Цей документ був прийнятий в 2015 році як відповідь на швидку цифрову трансформацію в банківському секторі і потребу надавати користувачам більш якісні та сучасні послуги, включаючи мобільні додатки.

Основна мета PSD2 – створити відкритий банкінг, де треті сторони (Third Party Providers, або TPP) можуть отримувати доступ до фінансової інформації про клієнта банку за його прямим дозволом і через систему підвищеної аутентифікації. Згідно з PSD2, така згода може бути надана як для окремих операцій, так і для повного доступу TPP до інформації про клієнта, яка зберігається в банку. При цьому важливо, щоб клієнт був належним чином проінформований про обсяг своєї згоди, і ця згода повинна бути чітко вираженою.

В Європі PSD2 почала діяти вже з січня 2018 року, але головна дата впровадження була 14 вересня 2019 року, коли почали діяти технічні стандарти щодо захисту користувачів.

Регламент (ЄС) 2016/679, більш відомий як General Data Protection Regulation, GDPR, регламент прийнятий в рамках Європейського союзу, котрий покликаний захистити персональні дані усіх осіб, котрі перебувають в межах Європейського союзу та Європейської економічної зони. Вона також враховує експорт особистих даних за межі цих територій. Основними цілями GDPR є надання

громадянам і резидентам ЄС контролю над їхніми особистими даними та спрощення регуляторного середовища для міжнародних компаній, шляхом уніфікації правил всередині ЄС [9].

Проте, дані нормативні акти, лише дотично регулювали ринок криптовалют, через що загроза стабільності для традиційних фінансових інститутів в ЄС зберігалась. Задля вирішення даної проблеми, Європейська комісія у вересні 2020 року, розпочала роботу над всеохоплюючим документом, котрий міг би регулювати сучасний стан речей в сфері криптовалют та віртуальних активів [10].

Регуляція (ЄС) 2023/1114. Єврокомісія надала пропозицію, яка була введена як частина цифрового фінансового пакету, котрий в свою чергу був спрямований на підвищення потенціалу ЄС для інновацій та забезпечення конкурентоспроможності в галузі цифрових фінансів. Однак, як було виділено в стратегії цифрового фінансування Комісії, підтримка трансформації цифрового фінансування в ЄС також включає в себе вирішення пов'язаних ризиків, які можуть загрожувати фінансовій стабільності та захисту споживачів. При пошуку рішень для цих проблем, Комісія чітко вказала, що дотримуватиметься принципу "однакова діяльність, однаковий ризик, однакові правила", з метою забезпечення рівних умов між давніми і новими гравцями в галузі цифрового фінансування [10]. В результаті даної роботи Європарламент 20 квітня 2023 року прийняв загальні правила нагляду та захисту прав споживачів щодо криптовалют – Markets in Crypto assets (MiCA), котрі вступили в законну силу на початку червня 2023 року [11].

Європейська Комісія у документі із оцінки впливу, який супроводжував пропозицію MiCA, підкреслила, що криптоактиви на рівні ЄС або світовому рівні офіційно не класифікуються, і регулюються лише деякі види [12]. Для визначення, яке законодавство застосовувати до певного типу криптоактиву, Комісія розробила наступне розрізнення: Криптоактиви, які класифікуються як «фінансові інструменти» за Розділом С Додатка I до Директиви про ринки фінансових інструментів (MiFID II), такі як деякі інвестиційні токени та стейблкоїни; типи стейблкоїнів, які можуть відповідати визначенню електронних грошей, визначеному в статті 2 Другої Директиви про електронні гроші (EMD2), особливо через представлення вартості, до якої користувачі мають прямий запит до емітента; послуги, пов'язані з віртуальними валютами, такі як послуги зберігання криптоактивів і послуги обміну криптоактивів на фіатні гроші, що підпадають під статтю 2(3)(g)-(h) Директиви про запобігання відмиванню грошей 2015/849, серед інших положень [11].

Стаття 2(1) MiCA окреслює сферу впливу Регуляції на фізичних та юридичних осіб а також певних інших суб'єктів, які здійснюють комерційну діяльність в ЄС, включаючи наступне: випуск, пропозицію для громадськості та допуск до торгівлі криптоактивами; надання послуг, пов'язаних з криптоактивами.

Для додаткової чіткості стосовно того, що вважається конкретними «послугами з криптоактивами», в контексті MiCA, стаття 3(1)(16) наводить список десяти видів послуг, які включаються до цього визначення: надання послуг щодо зберігання та управління криптоактивами від імені клієнтів; експлуатація торговельної платформи для криптоактивів; обмін криптоактивів на кошти; обмін криптоактивів на інші криптоактиви; виконання замовлень на закупівлю криптоактивів від імені клієнтів; розміщення криптоактивів; приймання та передача замовлень на криптоактиви від імені клієнтів; консультування з питань, що стосуються криптоактивів; управління портфелем криптоактивів; надання послуг з переказу криптоактивів від імені клієнтів [11].

MiCA тісно переплітається з попередніми Директивами ЄС щодо регулювання криптовалют та визначає

сфери впливу попередніх директив, що прямо вказується у її тексті. Зокрема, вищезазначений перелік «інвестиційних послуг з криптоактивами» знаходив своє вираження у Розділі А Додатку I до MiFID II, а пункт 90 вступу до MiCA вказує на можливе перекриття зазначених послуг визначених в Додатку I до Директиви (ЄС) 2015/2366 про платіжні послуги на внутрішньому ринку (PSD2). Той самий пункт уточнює, що це перекриття може відбуватися особливо щодо таких послуг: надання послуг щодо зберігання та управління криптоактивами; розміщення криптоактивів; допомога клієнтам у послугах з передказу криптоактивів.

Вперше дано законодавче визначення поняттю «криптоактив», згідно статті 3(1)(5) – це цифрове вираження цінності або права, котре може бути переданим або зберігатися електронно за допомогою технологій розподіленого реєстру або інших подібних технологій [11].

Даною регуляцією встановлено чіткий поділ криптоактивів, та здійснило їх поділ на підгрупи, до кожної з яких встановлені чіткі вимоги. Відтак, даний поділ виглядає наступним чином:

Токени електронних грошей (electronic money token (EMTs)): визначення, що регулює поняття «стейблкоїн». Згідно статті 3(7) – це тип криптоактиву, котрий має на меті підтримувати стабільну вартість шляхом посилення на вартість однієї офіційної валюти.

Токени з прив'язкою до активу (Asset-referenced tokens (ARTs)): Згідно статті 3(6) – це токен, котрий за визначенням не є токеном електронних грошей та який має на меті підтримувати стабільну вартість шляхом посилення на вартість іншого активу або права володінням цим активом, або на їх комбінацію, в тому числі на одну або більше офіційну валюту.

Усі інші криптоактиви які не підпадають під визначення EMTs та ARTs: такі криптоактиви регулюються окремою частиною II MiCA [13, с. 77].

Не всі криптоактиви потрапляють під область застосування запропонованого регулювання. Вона виключає зі своєї області дії: криптоактиви, які є унікальними та невзаємозамінними (загальновідомі як "NFT") (стаття 2(3)); криптоактиви, які є фінансовими інструментами, такі активи підлягатимуть фінансовим законам ЄС, таким як MiFID II, Регуляції про специфікацію і Регуляції про зловживання ринком; депозити; фонди; позиції з сек'юритизації (стаття 2(4)(a)-(d)); і кілька страхових і пенсійних продуктів, які можуть мати форму криптоактивів (стаття 2(4)(e)-(j)). Серйозними прогалинами залишаються відсутність детальних положень, пов'язаних з децентралізованими фінансовими платформами та продуктами, не повне регулювання викликів, пов'язаних з питанням приватності та анонімності, які є характерними для деяких криптоактивів, а також не враховано майбутню потребу в швидкому реагуванні на нові види майбутніх криптоактивів [15].

Враховуючи це, надалі існують сфери для подальшого регулювання або внесення змін. Наприклад, розширення нормативно-правової бази для охоплення нових категорій криптоактивів, які можуть виникнути в майбутньому. Також потрібно включити положення про smart contracts (розумні контракти), децентралізовані фінансові служби (DeFi), та інші інноваційні технологічні розробки. Важливо забезпечити, щоб юридична ясність була забезпечена для всіх сторін, зокрема для постачальників послуг криптоактивів [16]. Це може включати деталізацію вимог до ліцензування постачальників криптопослуг, підвищення чіткості та повноти вимог для них. Враховуючи глобальний характер ринку криптоактивів, потрібно розглянути положення щодо міжнародного співробітництва та виконання в межах ЄС та за його межами. Крім того, варто звернути увагу на транскордонне забезпечення дотримання цих правил і захист споживачів та інвесто-

рів у світлі еволюції ринків криптоактивів і пов'язаних із ними технологій. Це може включати подальше згуртування регулятивних рамок між країнами-членами ЄС для сприяння єдиному ринку криптоактивів у ЄС.

Ці та інші пропозиції вже розглядаються членами Єврокомісії, відтак в найближчому майбутньому планується затвердження нової Директиви ЄС щодо регулювання ринку віртуальних активів [17].

Враховуючи отримання Україною статусу Кандидата в члени Європейського Союзу, Україна стоїть на шляху імплементації нормативних актів ЄС в своє законодавство, що в свою чергу буде стосуватися і MiCA.

17 лютого 2022 року Верховна рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи» [18]. Однак, згідно перехідних положень, даний Закон не вступив в силу, адже потребував затвердження відповідних змін до податкового законодавства та впровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів.

Проте даний закон містить багато недоліків та суперечностей, найбільшим з яких є саме визначення поняття «віртуальний актив». Так, вперше поняття «віртуального активу» в вітчизняному законодавстві з'явилося в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», за яким віртуальним активом визнається «...цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і, яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [19]. Проте, згідно Закону України «Про віртуальні активи», цими активами слід вважати – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі». Згідно системного аналізу даного закону, стає зрозуміло, що такий актив не є засобом платежу на території України та він не може бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) (п. 7 ст. 4). Старинський М. В. та Корошенко К. Р. звернули увагу на цю невідповідність визначенням, що в свою чергу негативно впливатиме на зрозумілість у застосуванні норм права [20].

Також навідміну від MiCA Закон України «Про віртуальні активи» не регулює токени з прив'язкою до валюти або активу, зберігання та адміністрування віртуальних активів від імені третіх осіб; функціонування торговельного майданчика для віртуальних активів; обмін віртуальних майданчиків на грошові кошти; обмін віртуальних активів на інші віртуальні активи; виконання замовлень на віртуальні активи від імені третіх осіб; розміщення віртуальних активів; надання послуг з переказу віртуальних активів від імені третіх осіб; отримання і передача замовлень на віртуальні активи від імені третіх осіб; надання консультацій щодо віртуальних активів; діяльність з управління портфелем віртуальних активів [21].

Національний інститут стратегічних досліджень, розглядаючи Закон України «Про віртуальні активи» у контексті намірів України стати членом Європейського Союзу, вказав на декілька ключових питань, які слід вирішити для нормалізації обігу віртуальних активів в країні. Основна проблема – класифікація та аналіз криптоактивів відповідно до міжнародних та європейських стандартів, враховуючи їх ключові особливості та економічні мети. Детальний аналіз різних типів віртуальних активів потрібен для ефективного регулювання з урахуванням їх особливостей та асоційованих ризиків. На підставі цього аналізу слід встановити вимоги для тих сегментів ринку віртуальних активів, які зараз не регулюються національним законодавством. Згідно з міжнародною практикою, основні категорії віртуальних активів включають активи цінних паперів, платіжні активи та корисні активи для доступу до програм або послуг [22].

Задля вирішення нагальних питань, котрі стосуються впорядкування обігу віртуальних активів, Національний інститут стратегічних досліджень, запропонував створити робочу групу. Ця група має розробляти та адаптувати нормативно-правову базу для виконання Закону України «Про віртуальні активи». Її завданням буде розробка прогресивної моделі регулювання криптоактивів в країні. До роботи групи слід залучити компетентні органи, такі як Національна комісія з цінних паперів, Національний банк, Міністерства фінансів та цифрової трансформації, а також інші релевантні відомства [22].

Згідно з повідомленням Урядового порталу, 17.11.2022 р. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку започаткувала діяльність консультативної ради з метою забезпечення високоякісної експертної думки та професійного аналізу у сфері віртуальних активів. Основними завданнями цієї ради є підготовка та координація законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу стосовно оподаткування транзакцій з віртуальними активами, а також пропозиції до Закону України «Про віртуальні активи». Додатково рада займатиметься узгодженням питань щодо регулювання діяльності в області віртуальних активів [23].

К. Г. Некіт зауважив, що МіСА встановлює єдині правила для всіх держав ЄС, подібно до того як це було зроблено свого часу з прийняттям GDPR в області приватності даних. Проте існує ризик, що ці норми можуть бути занадто суворими та пригальмувати розвиток ринку криптовалют. Тому Україні варто з обережністю ставитися до цих пропозицій змін на рівні ЄС [14, с. 38].

Такої ж думки притримується заступник міністра з цифрової трансформації по питанням розвитку ІТ Олександр Борняков, а також зауважив, що слід послідовно втілювати в українське законодавство положення МіСА. Існують ризики для розвитку українського крипторинку, зокрема відсутність регулювання деяких віртуальних активів, які не були включені до МіСА. Борняковим було підкреслено, що в ЄС криптоактиви, що є фінансовими інструментами, регулюватимуться за існуючим законодавством: «В Україні пропонується аналогічний підхід, але без внесення потрібних змін до законодавства про класичні фінансові ринки. В результаті емітенти криптоактивів, що матимуть ознаки фінансових інструментів, опиняться у юридичному вакуумі і не зможуть отримати дозвіл в Україні» [24].

Проект закону передбачає специфічну процедуру дозволу на обіг віртуальних активів в Україні, що може створити додаткові перешкоди для їх введення на ринок, як зазначив Борняков. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України запропонувала цей підхід, який, на думку Борнякова, може призвести до небувалого регуляторного контролю над новою галуззю. Законопроект також вказує на 72 можливих порушень, з яких за 66 можливі значні штрафи для компаній. Така регуляторна політика може відлякувати потенційних інвесторів, як відзначено в Мінцифрі [24].

Висновки. Протягом останнього десятиліття, розвиток віртуальних активів, криптовалют та блокчейн технологій

кинули багато викликів сучасним правовим та фінансовим інститутам. Найбільшими викликами залишаються анонімність, недостатня правова захищеність та конкуренція традиційним фінансовим системам.

Європейським Союзом була зроблена певна робота в даному напрямку, результатом якої стало прийняття Директиви (ЄС) 2009/110, Директиви (ЄС) 2015/849, Регламенту (ЄС) 2015/847, Регламенту (ЄС) 2016/679.

Серйозною віхою в напрямку регулювання віртуальних активів можна вважати прийняття Регуляції (ЄС) 2023/1114, більш відомої як Markets in Crypto assets (MiCA). Прийняття даного нормативного акту, мало на меті захистити інвесторів, забезпечити фінансову надійність, сприяючи при цьому технологічному розвитку та зростанню привабливості сектору криптовалют. MiCA допоможе уніфікувати підхід в Європейському Союзі, адже раніше регулювання віртуальних активів було лише на рівні національного законодавства держав членів ЄС.

Серед головних новацій даної директиви відзначимо встановлення поняття «криптоактив», здійснено поділ криптоактивів на токени електронних грошей (electronic money token (EMTs)), токени з прив'язкою до активу (Asset-referenced tokens (ARTs)) та усі інші крипто активи які не підпадають під визначення EMTs та ARTs. Встановлено правила оприлюднення конфіденційної інформації, обмеження щодо торгівлі на основі інсайдерської інформації, заборону на неправомірне розголошення інсайдерських даних, заборону на маніпулятивні дії на ринку криптовалютів, запроваджено стандарти та обов'язки для тих, хто надає послуги у цій сфері.

Активне регулювання криптовалют та віртуальних активів у ЄС створює прецеденти та стандарти для інших країн. Україна, яка прагне інтегруватися в європейське співтовариство, також зіткнулася з необхідністю адаптації свого законодавства до європейських стандартів.

З прийняттям 17 лютого 2022 року Верховною радою України Закону України «Про віртуальні активи», Україною був покладений шлях на подальший розвиток сфери ринку віртуальних активів та криптовалют. Однак, цього недостатньо, адже даний закон містить багато прогалин, зокрема: поняття віртуального активу суперечить іншим нормативним актам, відсутні визначення для токенів з прив'язками до активів, відсутні правила для майданчиків на яких має здійснюватися обіг таких активів та ін. Прогалини в законодавстві, зокрема відсутність відповідних положень в Податковому кодексі України та відсутність Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, заважають даному закону вступити у дію.

Україна здійснює кроки щодо імплементації Регуляції (ЄС) 2023/1114. Відомо про започаткування Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, діяльності консультативної ради, яка має на меті аналіз сфери віртуальних активів, надання пропозицій щодо імплементації MiCA в українське законодавство, а також підготовка та координація законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу стосовно оподаткування транзакцій з віртуальними активами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. Opinion of the European Banking Authority on the EU Commission's proposal to bring Virtual Currencies into the scope of Directive (EU) 2015/849 (4AMLD) URL: <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1547217/32b1f7f2-90ec-44a8-9aab-021b35d1f1f7/EBA%2520Opinion%2520on%2520the%2520Commission%25E2%2580%2599s%2520proposal%2520to%2520bring%2520virtual%2520currency%2520entities%2520into%2520the%2520scope%2520of%25204AMLD.pdf?retry=1#:~:text=In%20its%202014%20Opinion%2C%20the,financial%20crime%20and%20terrorist%20financing.>
3. European Central Bank, Virtual currency schemes, 2012 URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
4. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World.
5. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0110>

6. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>
7. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0843>
8. Regulation (EU) 2015/847 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on information accompanying transfers of funds and repealing Regulation (EC) No 1781/2006 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015R0847>
9. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
10. Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union. Digital finance package URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-finance-package_en
11. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32023R1114&qid=1695297177460#d1e12568-40-1>
12. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on a Digital Finance Strategy for the EU URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0591>
13. Грицай С. О. Зміна профільного закону про віртуальні активи: імплементація європейського регламенту MiCA. Юридичний вісник 1 (66) 2023. С. 77.
14. Некіт К.Г. Напрями змін у правовому регулюванні обігу криптоактивів: аналіз зарубіжного досвіду. Економіка та право. 2022, № 1 С. 38.
15. Antonio Garcia Rolo. Out of Scope, Out of Mind, and Don't Say Decentralisation: Brief Remarks on the new MiCA Regulation URL: <https://europeanlawblog.eu/2023/05/23/out-of-scope-out-of-mind-and-dont-say-decentralisation-brief-remarks-on-the-new-mica-regulation/>
16. EverestDotOrg. MiCA 2.0: Regulatory Clarity for DeFi. URL: <https://everestdotorg.medium.com/mica-2-0-regulatory-clarity-for-defi-8477e80b2a52>
17. Twitter: Contact @paddi_hansen. MiCA 2.0 would have a larger scope & would regulate in depth some of those innovations in these unchartered territories that put consumers at risk & where the lack of regulation is covering fraud, completely illegitimate claims about valuations, speculation & criminal dealings. URL: https://twitter.com/paddi_hansen/status/1539284632608329729?t=DPbBwiMhrYuaWlaDnd3P7g&s=19
18. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
19. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
20. Старинський М. В., Корощенко К. Р. Проблемні питання визначення поняття «віртуальні активи». Академічні візії. Випуск 12/2022.
21. У НКЦПФР розкрили деталі концепції оподаткування криптовалюти. ForkLog. 17.01.2023. URL: <https://forklog.com.ua/nktsprf-pro-opodatkovannya-kryptovalyut-v-ukrayini-ta-zminy-do-zakonu-pro-virtualni-aktyvy-interv-yu/>
22. Олійник Д.І. Обіг віртуальних активів в Україні. Київ, Україна: Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. С. 6. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini>
23. Кабінет Міністрів України – професійний діалог: НКЦПФР створила консультаційну раду з питань регулювання віртуальних активів. Урядовий портал, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/profesijnij-dialog-nkcpfr-stvorila-konsultacijnu-radu-z-pitan-regulyuvannya-virtualnih-aktiviv>
24. У Мінцифрі висловили ризики впровадження MiCA для криптоіндустрії в Україні. Incrypted. 03.08.2023. URL: <https://incrypted.com/v-mincifre-ozvuchili-riski-vnedreniya-mica-dlya-kriptoindustrii-v-ukraine/>